

Za poduk in kratek čas.

Kdo je kriv našim državnim zmešnjavam, večjim dačam, grdemu oderuštju, rastočemu osiromašenju?

Varujte se lažnjivih prerokov...
na njih sadju jih bodele spoznali.
Mat. 7, 15. 16.

I. Res sijajno so avstrijski narodi slavili srebrno poroko cesarjevo. Vez med deželami, narodi in preuzvišeno hišo lorensko-habsburško pokazala je se močna in trdna vkljub nemilim dogodkom poslednjih dnij. Udanost avstrijskega prebivalstva do svojega prirojenega jim vladarja je neomahljiva, kakor od nekdanj tako tudi sedaj. Cesarska hiša je vselej bila uzor katoliško-krščanske vernosti, blagodejne pobožnosti pa tudi redke pravicoljubnosti. To je uže iz prva narode navdajalo z veseljem upanjem, da se jim bo pod vladarji iz habsburške hiše posrečilo sredi Evrope ubraniti se vsestranskim napadom sovražnih sosedov s tem, da se združijo v eno veliko in mogočno državo ali cesarstvo. Prej jim je to večkrat spodletelo. Naš slovenski Samo je skupil precejšnjo sredievropsko državo, ali je bila z njim vred pokopana. Isto tako brezuspešno bilo je prizadevanje moravskih vojvodov Mojmira, Rastislava in Svetopolka in poznej českih kraljev iz slavne hiše Premislove. Kralj Otokar je na bojišču umrl ter zgubil krono z življenjem vred. Ustanovljenje velike sredievropske države je prešlo potem na Rudolfa habsburškega. Zaporedom so se vladarjem iz te hiše, stolujočim v Beču ali Dunaju, pridružile dežele slovenske, ogerske, hrvatske, česke, nemške, italijanske in naposled poljske. Združenim se je posrečilo obraniti se Nemcem, Švedom, Francozom in Turkom. L. 1804. ustanovil je cesar Franc I. od Nemčije neodvisno avstrijsko cesarstvo, ki je srečno prebilo Napoleonove vojske pa tudi homatije l. 1848. in 49. Kmalu potem odvezla se je kmetiskim ljudem stara tlaka in rabota, sv. katoliška Cerkva pa je zopet prejela pravice, ki so se njej poprej krčile. Tri naslednje nesrečne vojske l. 1859, l. 1864. in 1866. so nam usekale budih ran. Zgubili smo prejšnji upliv v Nemčiji pa tudi bogate italijanske dežele. Vendar to bi ne bilo veliko motilo srečen prestop samovladarske Avstrije med ustavne (konstitucionalne) države t. j. med take, kder ima tudi ljudstvo spregovoriti, kake postavbe bi naj bile, koliko davka se naložilo, koliko vojakov pobralo. Takim ustavam se ne more sedaj nikder izogniti v Evropi; kajti tudi ruski car bo v kratkem času prisiljen od svojega samovladarstva odjenjati. Velevažni korak so naš svitli cesar po svoji res občudovanja vredni modrosti storili uže pred skoro 19. leti. Proglasili so namreč slovesno pismo dne 20. oktobra 1860 (oktobersko diplomo). Tukaj so samovladarenju odpovedali in deželam in narodom podelili pravico pri pastavodajenju itd. sodelovati po izvoljenih po-

slancih. Ko bi se cesarjeva beseda bila potem izvršila, kakor to tirja razlika dežel, narodov, verstev, stanov itd., Avstrija bi bila uže dolgo dobro urejena, jeni narodi zadovoljni, cesarstvo najmogočnejše v Evropi. Cesar so gotovo to najpristrčnejše želeli. Ali blage želje se še do sedaj niso dopolnile. Marveč namesto zaželenne sreče doživeli smo v „ustavnej dobi“ mnogo žalostnega, mnogo britkega. Kdo nam je to zakrivil? Zgodovina odgovarja: nesrečni moževi, ki so izvrševanje cesarjeve besede zaporedom prevzeli ter pri tem delu gledali bolj na koristi lastne stranke, posameznih narodov, namesto na blagor vseh dežel, vseh narodov! Prvi je bil vitez plem. Schmerling. Ta mož je dal posameznim deželam tako umetno sestavljene volilne rede, da so mesta in trgi in veliki posestniki povsod dobili več poslancev, kakor bi jim v primeri do kmetiskih prebivalcev po strogi pravici šlo. Nadalje je zaukazal, da mora vsak deželni zbor izmed sebe nekaj poslancev odposlati v dunajski državni zbor za celo cesarstvo. No, in zakaj je vitez plem. Schmerling odmeril mestom in trgom preveč poslancev? Zato ker je bil sam veliko-nemec in liberalec t. j. prijatelj liberalnih krivih nauk, ki so pa takrat pri nas nekako silovito po knjigah in novinah, večjidel od sebičnih Judov pisanih in izdajanih, (n. pr. Jud Aug. Zank je po svoji „Presse“ v kratkem postal milijonar in potem list prodal banki „Union“ za 1,500,000 fl.) na dan prodirali, zlasti med nemškimi mestnim prebivalstvom in ga skoro popolnem upijanili in zmešali. Mož je torej hotel Avstrijo na podlagi nesrečnega laži-liberalizma preustrojiti in v dunajskem državnem zboru poslance vseh dežel združiti tako, da bi v njem večino imeli in tako celemu cesarstvu zapovedovali — nemški liberalci. Tako je jedro „ustave“ (ali „verfassunge“) Schmerlingove, proglašene dne 26. februarja l. 1861. Nemškimi liberalcem se je tako dopala, da so se nje z dušo in srcem oklenili, in se za njo in za njeno podobno naslednico dne 21. decembra 1867 borili na vse kriplje. Ime: „ustavoverec“ (Verfassungstreuer) jim je najslajši glas, najljubši naslov do današnjega dne. Tudi pri bližajočih se volitvah bodo kandidati liberalno-nemške stranke razobešali svoje ustavoverstvo! Schmerling je pravi oče liberalizma v Avstriji. Vendar jegova prva namera se ni uresničila popolnem. Postavil je res veliko leseno zbornico na Dunaju. Prišli so poslanci iz mnogih dežel, od mnogih narodov, ali od vseh ne. Magjari in Hrvati so izostali popolnem. Iz Ogerskega in Hrvatskega ni bilo žive duše ne, le nemški Saksi iz Erdelskega so se prikazali. Vsled tega je Schmerling moral odstopiti. Naslednik grof Belkredi je pa zaradi nasprotovanja „ustavovercev“ prisiljen naposled izvrševanje cesarske oktoberske diplome odložil. Tudi je po nesrečni vojski l. 1866. iz Saksonskega k nam prišel mož, ki je cesarstvu bil na največjo nesrečo, namreč lutrovec in baron, sedaj grof Beust. Ta je sklenil cesarstvo tako

urediti, da bi v njem po ogerskih deželah vse strahovali liberalni Magjari, v ostalih pa liberalni Nemci. „Slovane, je djal, treba k steni pritisniti“. Skleneno bilo je, žali Bog, tudi kmalu djano. Avstrijo so razklali na dvoje in porodili nesrečni „dualizem“. Magjarom so dali poseben državni zbor in ministerstvo v Budimpešti, liberalnim Nemcem na korist pa proglasili novo ustavo, tako zvano „decembersko ustavo“, ker je obveljala 21. decembra l. 1867., ter postavili ministerstvo Giskra-Herbstovo. Le državni dolg, zunanje zadeve in vojsko so prepustile delegacijam, t. j. zbornicam, kder avstrijski in ogerski poslanci časih skupno zborujejo pred posebnimi ministri zunanjih zadev, vojaštva in skupnih financ. Dobili smo torej naenkrat 2 državna zbora in trojno ministerstvo, vsako orožano s številno in dragoceno armado uradnikov. Pri volitvah so liberalni ustavoverci zmagali povsod z malimi izjemkami. Najbolj branili so se Čehovje. Ti so namreč sedaj tirjali za se to, kar so dobili Magjari. Cesar so tem priznali pravice ogerskih dežel in se dali slovesno kronati za ogerskega kralja. Ker so pa česke dežele l. 1526. pod enakimi pogoji prišle k habsburški hiši, zato so Čehovje začeli tirjati jednako, da bi svitli cesar pripoznali pravice tudi českih dežel in se v Pragi dali kronati za českega kralja. Tega se Čehovje držijo trdno in dosledno do današnjega dne. Magjari niso hoteli v Schmerlingov, Čehovje pa se branijo ustopiti v Beustov državni zbor dunajski. Da ta upor ni zdal toliko, kakor ogerski, temu so krivi bili nemški prebivalci česke dežele, ker so opustili braniti pravice česke krone. Te so branili in še zagovarjali edino le slovenski Čehovje in nekoliko gospodov izmed staroslavnega českega plemstva. Beust se je lotil tudi sv. katoliške Cerkve in jej odvzel „konkordat“ t. j. pravice, katere so cesar sami l. 1856 z rimskim papežem dogovorili, priznali in potrdili. Uvedel je posilni civilni zakon in pričel šolsko borbo, ki je porodila „novo šolo“. Njemu zvesto udani liberalni poslanci so dalje preklicali stare oderuške postave. Odprle so se tako na stečaj dveri najnesramnejšemu oderuštvi, sleparijam z „bankami“, raznim goljušijam na „delnice“ in rokonavskim „ustanovam železnic“ (Gründungen) itd. „Svobodno“ oderuštvo je marljivo pobiralo denar menj bogatim in ga devalo v mauhe bogatinom. „Svobodno“ obrtništvo je male obrtnike: krojače, čevljarje, fabriške delavce itd. pripravljalo v „bele robove“ kapitalistov. Hvalisano „zlato dno“ so vbili sodu obrtniškemu. „Svobodno“ ženitvanje je pomnoževalo začelo mnogovrstno „nemaništvo“ in „svobodno“ trganje gruntov kmetijski stan na nič spravljati. Še odvetniki nemilo čutijo nasledke „svobodnega“ odvetništva. Ob enem se je število uradov pomnožilo, po deželah dvojna gosposka uvedla, dragocena in obširna okrajna glavarstva ustanovila zraven celo nepotrebnih in veledragih okrajnih zastopov, ter srenjam nalagalo izvršenje postav in gosposkih zaukazov, da so te

zopet morale najeti posebnih pisarjev in jih plačevati. Sploh naenkrat je davkeplačilce poplavlila ploha večjih davkov, od vseh strani se jim je začelo v žep segati. Dačne knjižice so kazale od leta do leta večje številke. Vrh tega so ministri vrlo prodavali državna posestva in l. 1869. po tako imenovanem „prepisovanju državnih dolžnih pisem“ nekako zakrito krido napravili. Vse to je avstrijsko prebivalstvo vsestranski iznemirjalo in pretresalo. In ko je ogerski minister grof Andrassy malo pritisnil, moral je grof Beust iti. Avstrijanci smo si vidno oddehnili. Začeli smo celo upati boljših dnij, ko je ministerstvo Herbst-Giskrovo tudi palo in se umaknilo grofu Hohenwarthu. Ta prav avstrijsko misleči in čuteči mož je s krepko roko začel zmešane naše domače zadeve urejevati. Bil je uže blizu vsestranskemu porazumu vključ vsemu nasprotovanju. Nemški liberalci so vedeli, da jim je grof Hohenwarth kos pa tudi voljen jihovemu neopravičenemu pritiskavanju na Slovane, na katoliško Cerkvo, na delujoče in pripravljajoče stanove zmanjšati, oslabiti, uničiti. Zato sklenejo iz ministerskega stola potegniti ga, naj velja kaj velja. In res mesenca septembra 1871. se jim to posreči. Kako, to še ni prav jasno. Le to vemo, da so na njegov propad delali mnogi in visoki gospodje, n. pr. bivši kardinal Rauscher, grof Andrassy. Čudno, da je takrat tudi saksonski kralj Albert bil na Dunaju. Bližnja prihodnost nam morebiti to razjasni. Grof Hohenwarth je moral odstopiti in nemški liberalci so dobili ministre, kakoršnih so si želeli „meso od svojega mesa, kost od svojih kostij“, namreč ministre Lasser, Stremajer, Depretis, Glaser, Unger, Bänhans, vse pod predsedništvom kneza Adolfa Anersperga!

(Dalje prihodnjič.)

Smešničar 21. Leto ima 365 dni. No Tinče povedi mi ti, kateri mesec v letu je najkrajši? Tinče odgovori: „Tega ne vem, kateri mesec, ker sem dozda še le jednega videl. Blaž Tomine.“

Razne stvari.

(Slovenski deželni poslanci) gg. Herman, Kulkovec, Šnideršič, dr. Dominkuš, Mih. Žolgar, dr. Šuc, dr. Radaj, J. Fluher in odličniši narodnjaki imajo koncem meseca maja volilni shod v Mariboru.

(Popravek.) V 19. številu „Slov. Gospodarja“ v vodnem članku je po nepovoljnem nam naključju ime deželnega poslanca velečestitega g. Šnideršiča izostalo in se vmestilo ime g. dr. Vošnjaka, ki sedaj ni deželni poslanec štajerski.

(Zlato sv. mešo) slovesno obhajali bodo preč. g. jubilent Marko Glaser, župnik in kanonik v nedeljo 25. maja. Nesreča poslopju čč. šolskih sester preteča je srečno odvrnena.

(Mahrenberški okrajni zastop) je pritrdil prošnji Feldbaškega okrajnega zastopa, da se naj šletno šolanje skrči na 6 let. Nasvet je stavil g. Julij plem. Gasteiger in je bil sprejet z ogromno